

Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi¹

Yaşar İsmail Gülünay*

Karabük Üniversitesi

Yabancı Diller Yüksekokulu

orcid.org/0000-0002-0590-2164

Numan Bahadır Kayışoğlu

Karabük Üniversitesi

Hasan Doğan Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu

orcid.org/0000-0002-2003-7973

Ekrem Levent İlhan

Gazi Üniversitesi

Spor Bilimleri Fakültesi

orcid.org/0000-0002-1117-2700

Öz

Engelli bireylerin topluma katılımının ve eğitimlerinin öneminin her geçen gün arttığı günün dünyasında, söz konusu gelişmelerin önemine bağlı olarak araştırmanın amacı, beden eğitimi öğretmeni adaylarının zihinsel engelli çocuklara karşı tutumlarının farklı değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, özel eğitim bilgisi, engelli yakını olma ve çalışma deneyimi) göre incelenmesidir. Araştırmaya, Karabük Üniversitesi, Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü'nde farklı sınıf seviyelerinde öğrenim gören: 174 erkek, 108 kadın olmak üzere toplamda 282 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak, araştırmacılar tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu" ve Süngü (2012) tarafından geliştirilen "Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testlerine başvurulmuştur. Sonuç olarak, tüm değişkenler bakımından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p>.05$). Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin genel anlamda müfredat geliştirmeye tabii tutulması, özel eğitim kurumları ile iş birliği yapılarak derslerin uygulama boyutunun artırılması gibi öneriler ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi Öğretmeni Adayı, Zihinsel Yetersizlik, Tutum, Çocuklar.

An Analysis of Pre-Service Physical Education Teachers' Attitudes Towards Intellectually Disabled Children According to Several Variables

Abstract

In today's world where the participation of disabled people and their education are increasing day by day, depending on the importance of such developments, the purpose of this study is to analyze pre-service physical education teachers' attitudes towards intellectually disabled children according to several variables (gender, grade level, knowledge of special education, having an intellectually disabled family member and work experience). 282 students (174 males, 108 females) studying at different grade levels at Karabük University Hasan Doğan School of Physical Education and Sport, Department of Physical Education and Sports Teaching, participated in this study. "Personal Information Form" developed by the researchers, "Scale of Attitude Towards Intellectually-Disabled Children" improved by Süngü (2012) are used as data collection tools. Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney-U, Kruskal-Wallis tests are used to

¹ Bu çalışma 15-18 Kasım 2017 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenmiş olan 15. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi'nde e-poster olarak sunulmuştur.

*Yazışma adresi. Email: ismailgulunay@karabuk.edu.tr

Gönderilme Tarihi

15.08.2018

Kabul Tarihi

09.08.2019

analyze. Consequently, there are no statistically meaningful differences between groups according to all variables ($p>.05$). The suggestions are revealed such as; the curriculum of physical education and sports for disabled lessons should be developed in general, and the practical dimension of these lessons should be enhanced by cooperating with private education institutions.

Keywords: Pre-service Physical Education Teacher, Intellectual Disability, Attitude, Children.

1. Giriş

Toplumlar; potansiyelleri, performansları ya da yetenekleri itibariyle birbirlerinden farklı bireylerden oluşmaktadırlar. Gelişim boyutlarının olumsuz etkilendiği durumlarda çeşitli yetersizlikler ile, bireyin toplumun kendisinden beklentilerini karşılamada problemler yaşaması ya da bu beklentileri karşılayamaması gibi sonuçları doğurabilir. Bu bağlamda bireyler farklı sınıflandırmalarla tanımlanır ve bunlardan bir tanesi de zihinsel yetersizliktir (İlhan ve Esentürk, 2015a). Zamana ve eğilimlere göre farklı kavramlar tercih edilse de toplum içerisinde yetersizlik ve engel kavramlarının aynı algıyı ortaya koyduğu söylenebilir. Zihinsel engel, bireyin genel zihinsel işlevlerinin normalin altında olması ve bunun yanında iletişim, öz bakım, güvenlik, serbest zamanlar ve iş gibi uyumsal davranışların iki ya da daha fazlasında yetersizlik olarak tanımlanmaktadır (İlhan, 2008a).

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar, etiketlenmeseler de arkadaşları arasında popüler değildirler. Çünkü bu çocukların diğer çocuklara göre uygun olmayan davranışları mevcuttur. Fiziksel görünüşleri ve sağlık durumları, zihinsel fonksiyon eksikliğinin derecesine göre değişmektedir (İlhan ve Esentürk, 2015b). Engelli bireyler için eğitim ortamları düşünüldüğünde ise, onların toplumla uyum içinde yaşamalarında ve tüm gelişim süreçlerinde maksimum verimin sağlanmasında beden eğitimi ve sporun etkisi oldukça değerlidir (İlhan, 2009). Öncelikli olarak beden eğitimi ve spor, toplum içerisinde en büyük sıkıntı olarak düşünülen toplumsal kabul seviyesindeki engelin ortadan kaldırılmasında büyük bir paya sahiptir (Koparan, 2003).

Bunlara ek olarak; her öğrencinin eğitimde farklı ihtiyaçları vardır, engelli öğrenciler eğitim deneyimlerinde daha önemli uyarlamalara ya da değişikliklere ihtiyaç duymaktadır (Kwon, 2005). Bu bağlamda, beden eğitimi öğretmenleri tüm öğrencilerin başarılı olması için öğretim yöntemlerini ve ders planlarını uyarlamaktan sorumludurlar (Taliaferro, Hammond ve Wyant, 2015). Buradaki amaç ise tüm öğrencilerin dersin hedeflerine ulaşmasını sağlamak ve öğrencilerin derste kendilerini güvenli, mutlu ve başarılı hissetmelerini sağlamaktır (Martin ve Kudlacek, 2010). Engelli bireyler için tasarlanmış veya uyarlanmış çeşitli oyunlar, danslar, egzersizler, bireysel veya grupla yapılan aktiviteler gibi etkili araçlar yardımıyla da bireylerin fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal yönlerinin gelişimi sağlanır. Zihinsel engellilerle yapılacak olan tüm hareketler, spor, dans, alıştırma vb., çocuğun tüm gelişim alanlarını etkilemektedir. Bu yolla kazanılan deneyimler, büyüme ve gelişme için temel araç niteliğinde düşünülmelidir (İlhan, 2009).

Beden eğitimi ve spor ile zihinsel engelli bireyler; sosyalleşir ve kişiliklerindeki pozitif katkı ile diğer bireylerle güçlü iletişim kurarlar (Yılmaz, Şentürk ve Demir,

2015). Zihinsel engelli bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını gidermek adına yetenek, ilgi ve sınırlılıklarına yönelik çeşitli spor programları düzenlenmektedir. Filazoğlu, Kırimoğlu, Öz ve İlhan (2015) zihinsel yetersizliği olan çocuklarda spor yoluyla benlik saygısı gelişiminin sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca spor bu çocukların engelleriyle başa çıkabilmelerini sağlayabilmektedir (Kırimoğlu, Esentürk, İlhan, Yılmaz, Kaynak 2016a), Özenle hazırlanmış özel beden eğitimi ve spor programları zihinsel engelli bireylerin tüm alanlarda gelişimine yardımcı olur (İlhan, 2008b). Farklı gelişim gösteren çocukların sportif aktivitelere katılımı en başta kendi gelişimlerini doğrudan etkileyebileceği gibi çevrelerinde bulunan tüm bireyleri de dolaylı olarak etkileme potansiyeline sahiptir (İlhan, 2010). Tüm bu faydaları sağlayacak, derste rehberlik yapacak kişi ise beden eğitimi öğretmenleridir.

Çeşitli uyarlamalar ve geliştirmeler yapılan programların başarıyla uygulanması, zihinsel engelli bireylerin özellikle duygusal anlamda herhangi bir zorluk veya sıkıntı görmeden aktivitelere katılması ve maksimum fayda görmesi için gerekli aktiviteleri ona sunacak öğretmenin, kendisine karşı göstereceği tutum önem arz etmektedir. Tutum kavramı tanımlamasında üç boyuttan söz edilir. Bireylerin tutuma yönelik bilgileri tutumun bilişsel boyutunu, bireylerin duyguları tutumun duyuşsal boyutunu ve bireylerin tutumlarını ortaya koyan eylemleri de tutumun davranışsal boyutunu ifade eder (Baron ve Byrne'den Akt. İlhan, Esentürk ve Yarımkaaya, 2016).

Son yıllarda zihinsel engelli çocuklarda sporun etkilerine yönelik tutum konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde spor yöneticileri (Kırimoğlu, 2017), özel eğitim öğretmenleri (Kırimoğlu ve ark. 2016b), farkındalık konusunda ise beden eğitimi öğretmen adayları (Kırimoğlu ve ark. 2016c), üzerinde yürütüldüğü tespit edilmiştir. Tüm eğitimcilerin, engelli bireylere karşı olumlu tutum sergilemesi, sadece engelli çocuklar için değil hem kendisi hem de diğer çocuklar için de önem arz etmektedir (Temel, 2000). Tutumun, beden eğitimi öğretmenlerinin, engelli öğrencilere normal sınıflarda eğitim verirken sergilediği davranışları açıklamada önemli bir rol oynadığına inanılır (Folsom-Meek ve Rizzo, 2002). Lieberman, Houston-Wilson ve Kozub (2002)'a göre engelli bireyin başarılı bir fiziksel aktivite deneyimi, beden eğitimi öğretmenin hazırlığına ve ona göstereceği tutuma bağlıdır. Rizzo ve Vispoel'e göre ise (1991) engelli bireylerin beden eğitimi dersine başarılı bir şekilde entegre olmalarında beden eğitimi öğretmenlerinin tutumu çok önemlidir. Beden eğitimi öğretmenleri engelli öğrenciler dahil tüm öğrencilere başarılı bir öğrenme deneyimi sunarlar. Engelli öğrencilere engelsiz arkadaşlarıyla birlikte, en az sınırlayıcı ortamda mümkün olan en iyi şekilde öğretirler. Tabii bu etkili öğretme süreci bazı faktörlere bağlıdır. Bu faktörlerin en başında ise beden eğitimi öğretmenlerinin engelli bireylere karşı olan tutumları gelir (Rizzo ve Kirkendall, 1995). Ammah ve Hodge (2005)'a göre ise etkin bir beden eğitimi öğretmeni hedef becerileri ve stratejileri öğrencilere gösterir, birden fazla örnek sağlar, yönlendirilmiş ve bağımsız alıştırmalar kullanır. Tüm bunları hem engeli olmayan bireylere hem de engelli bireylere sunarken davranışlarının benzer olması beklenir. Ancak engelli bireylere karşı sunarken,

adaptasyona, geliştirmelere ve desteğe daha fazla eğilmesi gerekir. Bu yüzden beden eğitimi öğretmeninin engelli bireylere karşı tutumu çok önemlidir.

Bu bağlamda beden eğitimi öğretmenlerinin, dolayısıyla da geleceğin beden eğitimi öğretmeni olacak öğretmen adaylarının zihinsel engelli çocuklara karşı tutumları önem arz etmektedir. Konuyla ilgili çalışmaların eksikliği ise bu çalışmanın önemini ve literatüre katacağı faydayı artırmaktadır.

Bu çalışmada beden eğitimi öğretmeni adaylarının zihinsel engelli çocuklara karşı tutumlarının; cinsiyete, sınıfa, özel eğitimle ilgili ders alıp almama durumuna, ailede veya çevrede zihinsel engelli birey olup, olmama durumuna ve zihinsel engelli öğrenci ile çalışma deneyimine sahip olup, olmama durumuna göre incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma tarama modelinde yapılmış, betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, “çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir” (Karasar, 2009, s. 79).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Karabük Üniversitesi, Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü’nde öğrenim gören 1., 2., 3., 4. sınıf öğrencileri olmak üzere toplam 286 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesi sürecinde amaçlı örnekleme yöntemlerinde kolay ulaşılabılır örnekleme yönteminden yararlanılmıştır (Karasar, 2009).

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla, araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ve Süngü (2012) tarafından geliştirilen “Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. “Yararlar”, “Duygular”, “Destekler”, “Kabul” ve “Korkular” olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. 12 olumlu, 9 olumsuz, toplam 21 maddeden oluşan bu ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .86’dır. Ölçeğin bu çalışma için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .88’dir. Alpar (2012)’a göre .80-1.00 arası Cronbach Alpha değerine sahip bir ölçek, yüksek güvenirliğe sahiptir.

2.4. Verilerin Toplanması

“Kişisel Bilgi Formu” ve “Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği” Karabük ilindeki Karabük Üniversitesi, Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören toplam 286 öğrenciye uygulanmıştır. Veriler yaklaşık olarak dört hafta içerisinde toplanmıştır.

Ölçekler ders ortamında, öğretim elemanlarının izinleri alınarak, öğrencilere ölçeklerin nasıl doldurulacağı hakkında bilgiler verildikten sonra uygulanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizine başlamadan önce tüm ölçekler kontrol edilip, eksik veya hatalı doldurulan 4 ölçek istatistiksel işlemlerde değerlendirme dışı bırakılmıştır. Elde edilen ölçekler bilgisayar ortamına girildikten sonra SPSS 22 paket program yardımıyla verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin Kolmogorov Smirnov testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre ise Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Ölçeğe ait normallik testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Ölçeğin Normallik Dağılım Testi Sonuçları

Boyutlar	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	statistic	df	sig.	statistic	df	sig.
Yararlar	.179	282	.000	.835	282	.000
Duygular	.17	282	.000	.874	282	.000
Destekler	.13	282	.000	.948	282	.000
Kabul	.085	282	.000	.981	282	.000
Korkular	.154	282	.000	.947	282	.000
Toplam Puan	.108	282	.000	.918	282	.000

Dağılımların normal olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılan iki yaygın test yöntemi; Shapiro - Wilk yöntemi ve Kolmogorov Smirnov (K-S) yöntemidir. Shapiro- Wilk yöntemi genellikle gözlem sayısının 50'nin altında olduğu durumlarda, 50'nin üstünde olduğu durumlarda Kolmogorov Smirnov (K-S) yöntemi kullanılır. Bulunan p değeri .05'ten büyük olduğu durumda dağılımın normal dağılım gösterdiği söylenmektedir (Alpar, 2012). Bu çalışmada örneklem sayısı 50'den büyük olduğu için Kolmogorov Smirnov (K-S) tercih edilmiştir. Yapılan normallik testi sonucunda, veri seti normal dağılım göstermediği ($p < .05$) için parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

3. Bulgular

Araştırmaya dair toplanan veriler tablolar halinde sunulmuştur. Tablo 2'de araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgilerine Ait Dağılımları

Değişken		f	%
Cinsiyet	Erkek	174	61.7
	Kadın	108	38.3
	Toplam	282	100
Sınıf	1. sınıf	62	22
	2. sınıf	86	30.5
	3. sınıf	82	29.1
	4. sınıf	52	18.4
	Toplam	282	100
Özel Eğitimle İlgili Ders Alma Durumu	Evet	191	67.7
	Hayır	91	32.3
	Toplam	282	100
Ailede veya Çevrede Zihinsel Engelli Birey Olma Durumu	Evet	88	31.2
	Hayır	194	68.8
	Toplam	282	100
Zihinsel Engelli Öğrenci ile Çalışma Durumu	Evet	65	23
	Hayır	217	77
	Toplam	282	100

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan toplam 282 öğrencinin 174'ünü (%61.7) erkekler, 108'ini (%38.3) kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 62'si (%22) 1.sınıf, 86'sı (%30.5) 2.sınıf, 82'si (%29.1) 3.sınıf, 52'si (%18.4) 4. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrencilerin 191'i (%67.7) özel eğitimle ilgili ders alma durumuna evet, 91'i (%32.3) hayır cevabını vermiştir. 88 (%31.2) öğrencinin ailesinde veya çevresinde zihinsel engelli birey bulunurken, 194 (%68.8) öğrencinin bulunmamaktadır. Araştırmaya katılanların 65'i (%23) zihinsel engelli bir öğrenci ile çalışma deneyimine sahipken, 217'sinin (%77) deneyimi bulunmamaktadır

Cinsiyet değişkenine göre katılımcıların tutum düzeylerinin karşılaştırma sonucu ortaya çıkan durum Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3. Cinsiyet Değişkenine Göre Tutum Düzeyleri ve Karşılaştırılması

Değişken / Boyut	Cinsiyet	n	S	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p*
Toplam Puan	Erkek	174	13.37	139.96	24353	9128	.69
	Kadın	108	12.42	143.98	15550		
Yararlar	Erkek	174	8.08	139.08	24199.5	8974.5	.50
	Kadın	108	7.61	145.40	15703.5		
Duygular	Erkek	174	3.05	142.17	24737.5	9279.5	.86
	Kadın	108	2.53	140.42	15165.5		
Destekler	Erkek	174	2.34	138.97	24181	8956	.50
	Kadın	108	2.27	145.57	15722		
Kabul	Erkek	174	3.39	143.54	24975.5	9041.5	.60
	Kadın	108	3.23	138.22	14927.5		
Korkular	Erkek	174	2.27	143.06	24893	9124	.68
	Kadın	108	1.96	138.98	15010		

*p<.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3'e göre cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin zihinsel engelli çocuklara tutumları toplam puanları arasında anlamlı fark saptanmamıştır ($p=.69>.05$). Bunun yanında cinsiyet değişkeni bakımından tüm alt boyutlarda anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Sınıf düzeyi değişkenine göre katılımcıların tutum düzeylerinin karşılaştırma sonucu ortaya çıkan durum tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4. Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Tutum Düzeyleri ve Karşılaştırılması

Değişken / Boyut	Sınıf Düzeyi	n	S	Sıra Ortalaması	Serbestlik Derecesi	χ^2	p^*
Ölçek Toplam Puan	1. sınıf	62	13.82	148.73	3	1.673	.64
	2. sınıf	86	12.66	135.28			
	3. sınıf	82	13.61	137.53			
	4. sınıf	52	11.59	149.41			
Yararlar	1. sınıf	62	8.3	159.1	3	3.773	.29
	2. sınıf	86	8.35	137.7			
	3. sınıf	82	7.7	134.93			
	4. sınıf	52	6.98	137.15			
Duygular	1. sınıf	62	2.94	149.27	3	1.221	.75
	2. sınıf	86	2.87	134.83			
	3. sınıf	82	2.99	141.04			
	4. sınıf	52	2.54	144			
Destekler	1. sınıf	62	2.6	138.56	3	4.022	.26
	2. sınıf	86	2.1	139.82			
	3. sınıf	82	2.41	133.15			
	4. sınıf	52	2.06	160.96			
Kabul	1. sınıf	62	3.5	147.37	3	1.322	.72
	2. sınıf	86	3.22	136.48			
	3. sınıf	82	3.48	137.45			
	4. sınıf	52	3.05	149.18			
Korkular	1. sınıf	62	2.19	128.59	3	4.617	.20
	2. sınıf	86	2.08	134.24			
	3. sınıf	82	2.03	152.07			
	4. sınıf	52	2.38	152.23			

* $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4'e göre; sınıf düzeyine göre ölçekten alınan toplam puanlar arasında anlamlı fark yoktur ($p=.64>.05$). Bunun yanında sınıf düzeyi değişkeni bakımından tüm alt boyutlarda anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Özel eğitimle ilgili ders alma değişkenine göre katılımcıların tutum düzeylerinin karşılaştırma sonucu ortaya çıkan durum tablo 5'te özetlenmiştir.

Tablo 5. Özel Eğitimle İlgili Ders Alma Değişkenine Göre Tutum Düzeyleri ve Karşılaştırılması

Değişken / Boyut	Ders Alma Durumu	n	S	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p*
Toplam Puan	Evet	191	13.1	141.59	27043	8674	.98
	Hayır	91	12.85	141.32	12860		
Yararlar	Evet	191	7.9	137.82	26323.5	7987.5	.27
	Hayır	91	7.91	149.23	13579.5		
Duygular	Evet	191	2.74	141.65	27056	8661	.96
	Hayır	91	3.09	141.18	12847		
Destekler	Evet	191	2.32	142.85	27284	8433	.68
	Hayır	91	2.29	138.67	12619		
Kabul	Evet	191	3.22	141.45	27069.5	8680.5	.98
	Hayır	91	3.55	141.61	12886.5		
Korkular	Evet	191	2.14	141.73	27069.5	8647.5	.95
	Hayır	91	2.19	141.03	12833.5		

*p<.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 5'e göre öğretmen adaylarının özel eğitimle ilgili ders alma durumlarına göre ölçek toplam puanları arasında anlamlı fark yoktur (p=.98>.05). Ayrıca beden eğitimi öğretmeni adaylarının özel eğitimle ilgili ders alma durumuna değişkeni bakımından ölçeğin tüm alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Ailesinde veya çevresinde zihinsel engelli birey bulunma değişkenine göre katılımcıların tutum düzeylerinin karşılaştırma sonucu ortaya çıkan durum tablo 6'da özetlenmiştir.

Tablo 6. Ailesinde veya Çevresinde Zihinsel Engelli Birey Bulunma Değişkenine Göre Tutum Düzeyleri ve Karşılaştırılması

Değişken / Boyut	Zihinsel Engelli Birey	n	Ortalama	S	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p*
Toplam Puan	Evet	88	78.82	13.94	143.22	12603	8385	.81
	Hayır	194	78.37	12.58	140.72	27300		
Yararlar	Evet	88	37.04	8.5	150.33	13229	7759	.22
	Hayır	194	36.69	7.63	137.49	26674		
Duygular	Evet	88	12.2	2.88	145.52	12805.5	8182.5	.57
	Hayır	194	12.05	2.58	139.68	27097.5		
Destekler	Evet	88	10.94	2.6	138.16	12158	8242	.64
	Hayır	194	11.09	2.17	143.02	27745		
Kabul	Evet	88	13.21	3.53	137.63	12111.5	8195.5	.59
	Hayır	194	13.4	3.23	143.26	27791.5		
Korkular	Evet	88	5.42	2.14	149.44	13151	7837	.26
	Hayır	194	5.12	2.16	137.9	26752		

*p<.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 6'ya göre öğrencilerin zihinsel engelli tanıdıkları olma durumuna göre ölçekten elde ettikleri toplam puanlar arasında anlamlı fark yoktur ($p=.81>.05$). Bunun yanında zihinsel engelli tanıdığı olma durumuna göre tüm alt boyutlarda da istatistiksel olarak bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Zihinsel engelli bir birey ile çalışma değişkenine göre katılımcıların tutum düzeylerinin karşılaştırma sonucu ortaya çıkan durum tablo 7'de özetlenmiştir.

Tablo 7. Zihinsel Engelli Bir Birey İle Çalışma Değişkenine Göre Tutum Düzeyleri ve Karşılaştırılması

Değişken / Boyut	Deneyim Durumu	n	Std. Sapma	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann Whitney U	p*
Toplam Puan	Evet	65	16.05	147.6	9594	6656	.49
	Hayır	217	11.98	139.67	30309		
Yararlar	Evet	65	8.84	148.77	9670	6580	.41
	Hayır	217	7.61	139.32	30233		
Duygular	Evet	65	3.5	143.05	9298	6952	.86
	Hayır	217	2.63	141.04	30605		
Destekler	Evet	65	2.85	150.87	9806.5	6443.5	.29
	Hayır	217	2.13	138.69	30096.5		
Kabul	Evet	65	3.68	143.39	9320.5	6929.5	.83
	Hayır	217	3.22	140.93	30582.5		
Korkular	Evet	65	2.28	154.53	10044.5	6205.5	.14
	Hayır	217	2.11	137.6	29858.5		

* $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 7'ye göre zihinsel engellilerle çalışma deneyimine göre ölçekten aldıkları toplam puanlar arasında anlamlı farka rastlanmamıştır ($p=.49>.05$). Ayrıca bu değişkene göre ölçeğin alt boyutlarının tamamında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada beden eğitimi öğretmeni adaylarının zihinsel engelli çocuklara karşı tutumları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

Cinsiyete göre zihinsel engelli çocuklara karşı hem toplam tutum puanları hem de alt faktör puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Orakçı vd. (2016); Jerlinder, Danermark ve Gill (2010); Rizzo ve Vispoel (1991); Özer vd. (2013); Özcan(2016); Fournidou vd. (2011)yaptıkları araştırmalarında cinsiyetin tutum puanı üzerinde etkisi olmadığı sonucuna vararak, bu araştırma sonucunu destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir. Meegan ve MacPhail(2006); Kozub ve Lienert (2003) ise araştırmalarında cinsiyete göre tutum arasında anlamlı farklılıklar tespit etmişlerdir. Araştırmalar arasındaki farklılığın sebebinin üzerinde araştırma yapılan örneklemin kültür, eğitim-öğretim ortamı, aile yapısı vb. farklılıklarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Sınıf düzeyine göre zihinsel engelli çocuklara karşı hem toplam tutum puanları hem de alt faktör puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Martin ve Kudlacek (2010) bedensel engelli öğrencilere karşı tutumla ilgili yaptıkları araştırmalarında sınıf düzeyinin tutum üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı şekilde, Öztürk ve Abakay (2014) yaptıkları araştırmalarında sınıf düzeyi ile zihinsel öğrencilere karşı tutum arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ancak Rizzo ve Kirkendall (1995) ise yaptıkları araştırmalarında üst sınıf öğrencilerinin daha yüksek tutum puanları aldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Sınıf düzeyi ile alınan dersler arasındaki pozitif orantı düşünüldüğünde öğretmen adaylarının aldıkları derslerin tutumlarını olumlu yönde geliştirmelerinde önemli bir rol oynamadığı söylenebilir.

Özel eğitimle ilgili ders alma durumuna göre zihinsel engelli çocuklara karşı hem toplam tutum puanları hem de alt faktör puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Martin ve Kudlacek (2010) araştırmalarında, engelli bireylere ders verebilmek adına akademik yönde, kendisini, gerek ders olarak, gerekse çeşitli kurslara katılarak geliştiren beden eğitimi öğretmeni adayları ile yapmayanlar arasında tutum açısından herhangi bir fark bulamamıştır. Süngü (2012) yaptığı araştırmasında Faktör 3 (destekler) ve Faktör 4(kabul) alt boyutları dışında, araştırma sonucunu destekler sonuçlara ulaşmıştır. Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü için YÖK'ün hazırlamış olduğu müfredat incelendiğinde ilk olarak 4. yarıyılta Özel eğitim dersi, sonrasında, 7. yarıyılta engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin bulunduğu görülmektedir. Rizzo ve Kirkendall (1995)'a göre gelecekteki öğretmenlerin hazırlanmasından sorumlu kurumlar, onları, engelli bireyleri normal sınıflarda eğitecek sorumluluğu üstlenmek için de hazırlamalıdır. Eğitim kurumlarında bu konuyla ilgili yer alan bu derslerin hem bu çalışma hem de diğer çalışma sonuçları göz önüne alındığında, yeterli bilgi ve deneyimi sağlamadığı görülmektedir. Bu bağlamda, kesin olmamakla birlikte, öğretmen adaylarının aldıkları bu derslerin öğrenciler üzerindeki etkilerinin çok fazla olmadığı söylenebilir. Bulger, Housner ve Lee (2008)'ye göre, beden eğitimi öğretmeni yetiştirme programlarındaki geleneksel öğretim metotları, uyarlanabilir ve genişletebilir bilgi yapılarının gelişimini destekleyen aktif öğrenme öğretme deneyimleriyle öğrenciyi meşgul etmek yerine pasif bilgi edinimine meyillidir. Bu yüzden öğrenciler mezun olup sahaya indiklerinde, uygulama konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Bu bağlamda sadece engelli bireyleri konu edinen teorik dersler yerine Folsom-Meek, Nearing, Groteluschen ve Krampf, (1999); Hodge ve Jansma, (1999); Taliaferro, Hammond ve Wyant (2015) yaptıkları araştırmalar sonucunda bu derslerin yetersiz kaldığı, derslerin uygulamalı bir staj ile desteklenmesi gerektiği, yeterli ve düzenli şekilde konuyla alakalı staj eğitimi alan öğretmen adaylarının, daha yüksek tutum puanlarına sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Ailesinde veya çevresinde zihinsel engelli birey bulunma durumuna göre zihinsel engelli çocuklara karşı hem toplam tutum puanları hem de alt faktör puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Süngü (2012) yaptığı araştırmasında, bu araştırma sonucunu destekler sonuçlara ulaşırken, Özer vd. (2013) araştırmalarında ise zihinsel engelli bir tanıdığa sahip beden eğitimi öğretmenlerinin daha yüksek

tutum puanlarına sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Beden eğitimi öğretmenleri ile beden eğitimi öğretmeni adaylarının farklı tutumlar içerisinde olması ise adayların henüz meslek hayatına girmedikleri için yeterli tecrübeye sahip olmadıkları şeklinde açıklanabilir.

Engelli bir öğrenci ile çalışma deneyimine göre zihinsel engelli çocuklara karşı hem toplam tutum puanları hem de alt faktör puanları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Süngü (2012) tarafından yapılan araştırma sonuçları ise Faktör 3 (destekler) alt boyutu dışında bu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Özer vd. (2013)'in beden eğitimi öğretmenleri ile yaptıkları araştırma sonuçları da bu araştırma sonucunu desteklemektedir. Ancak; Özcan (2016) yaptığı araştırmasında, zihinsel engeli bulunan öğrenciler ile çalışma deneyimine sahip beden eğitimi öğretmenlerinin daha yüksek tutuma sahip oldukları sonucuna varmıştır. Yine Rizzo ve Vispoel (1991) zihinsel engelli öğrenciler ile çalışma deneyimine sahip beden eğitimi öğretmenlerinin daha yüksek tutum sergilediği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Jerlinder, Danermark ve Gill (2010) araştırmalarında bedensel engeli bulunan öğrenciler ile çalışma deneyimi olan beden eğitimi öğretmenlerinin daha fazla tutum puanına sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Folsom-Meek vd. (1999); Hodge ve Jansma, (1999) ve Taliaferro, Hammond ve Wyant (2015) da önceden deneyime sahip olan adayların daha yüksek tutum puanları elde ettiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarının birbiriyle uyumsuz olması bireysel farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Bu bağlamda; bireylerin sahip oldukları tutumlar, deneyim ve edinilen bilgilerin örgütlenmesi sonucu oluşmaktadır ve bu tutumlar deneyim ve bilgi değişikliğinden dolayı farklılaşabilmektedir; ancak, deneyimler her zaman tutumu olumlu yönde etkileyebilir (Süngü, 2012).

Sonuç olarak; beden eğitimi öğretmeni adaylarının zihinsel engelli çocuklara karşı tutumlarının incelendiği bu araştırmaya göre; cinsiyete, sınıf düzeyine, özel eğitimle ilgili ders alma durumuna, ailesinde veya çevresinde zihinsel engelli birey bulunma durumuna ve engelli bir öğrenci ile çalışma deneyimine göre zihinsel engelli çocuklara karşı tutum arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Elde edilen sonuçlara dayalı olarak;

- Farklı ve daha geniş kapsamlı örneklem grubu ile çalışma yapılması,
- Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin genel anlamda müfredat geliştirmeye tabii tutulması,
- Özel eğitim kurumları ile iş birliği çerçevesinde derslerin uygulama boyutunun artırılması gibi öneriler ortaya çıkarılmıştır.

Kaynakça

- Alpar, R. (2012). *Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlilik-güvenirlilik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ammah, J. O., & Hodge, S. R. (2005). Secondary Physical Education Teachers' Beliefs and Practices in Teaching Students with Severe Disabilities: A Descriptive Analysis. *The High School Journal*, 89(2), 40-54. Doi: 10.1353/hsj.2005.0019.
- Bailey, R. (2006). Physical Education and Sport in Schools: A Review of Benefits and Outcomes. *Journal of School Health*, 76(8), 397-401. Doi:10.1111/j.1746-1561.2006.00132.x.
- Block, M. E., & Obrusnikova, I. (2007). Inclusion in Physical Education: A Review of the Literature from 1995-2005. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 24(2), 103-124. Doi: 10.1123/apaq.24.2.103.
- Block, M. E., Hutzler, Y., Barak, S., & Klavina, A. (2013). Creation and Validation of The Self-Efficacy Instrument for Physical Education Teacher Education Majors toward Inclusion. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 30(2), 184-205. Doi:10.1123/apaq.30.2.184.
- Bulger, S. M., Housner, L. D., & Lee, A. M. (2008). Curriculum Alignment: A View from Physical Education Teacher Education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 79(7), 44-49. Doi:10.1080/07303084.2008.10598215.
- Fejgin, N., Talmor, R., & Erlich, I. (2005). Inclusion and Burnout in Physical Education. *European Physical Education Review*, 11(1), 29-50. Doi: 10.1177/1356336X05049823.
- Filazoğlu, G., Kırimoğlu, H., Öz, A.Ş., İlhan, E.L. (2015). Hafif Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Beden Eğitimi ve Sporun Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3(11), 55-55., Doi: 10.14486/IJSCS258.
- Folsom-Meek, S. L., Nearing, R. J., Groteluschen, W., & Krampf, H. (1999). Effects of Academic Major, Gender, and Hands-On Experience on Attitudes of Preservice Professionals. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 16(4), 389-402. Doi:10.1123/apaq.16.4.389.
- Folsom-Meek, S. L., & Rizzo, T. L. (2002). Validating the Physical Educators' Attitude Toward Teaching Individuals with Disabilities III (PEATID III) Survey for Future Professionals. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19(2). Doi:10.1123/apaq.19.2.141.
- Fournidou, I., Kudlacek, M., & Evagellinou, C. (2011). Attitudes of In-Service Physical Educators toward Teaching Children with Physical Disabilities in General Physical Education Classes in Cyprus. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 4(1).
- Hodge, S. R., & Jansma, P. (1999). Effects of Contact Time and Location of Practicum Experiences on Attitudes of Physical Education Majors. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 16(1), 48-63. Doi:10.1123/apaq.16.1.48.
- Hodge, S. R., & Jansma, P. (2000). Physical Education Majors' Attitudes toward Teaching Students with Disabilities. *Teacher Education and Special Education*, 23(3), 211-224. Doi: 10.1177/088840640002300304.
- İlhan, L. (2008a). Zihinsel Engelli Çocuklar için Beden Eğitimi ve Sporun Genel Gelişim Süreçleri Açısından Önemi, *Çağdaş Eğitim Dergisi, Tek Işık Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yayını*, 33 (350):17-24.

- İlhan, L. (2018b). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi ve Sporun Sosyalleşme Düzeylerine Etkisi, *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1): 315.
- İlhan, L. (2009). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Çocuklarının Özel Eğitimleri Sürecinde Beden Eğitimi Ve Spor Etkinliklerine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 38-48.
- İlhan, L. (2010). The Effect of The Participation of Educable Mentally Retarded Children in The Special Physical Education Classes Upon The Anxiety Levels of The Parents of The Children, *Ovidius University Annals, Series Physical education and Sport / Science, Movement and Health*, 10(2):304-309.
- İlhan, L., Esentürk, O. (2015a). Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık Ölçeği (ZEBSEYFÖ) Geliştirme Çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 9(1), 19-36.
- İlhan, E.L., Esentürk, O.K. (2015b). Zihinsel Yetersizliği Olan çocuklarla Normal Gelişim Gösteren Akranlarının Bazı Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin İncelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20 (1-4), 11-17. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/gbesbd/issue/36476/413656>.
- İlhan, E. L., Esentürk, O. K., & Yarımkaya, E. (2016). Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutum Ölçeği (zebseytö): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1141-1160. Doi:10.14687/ijhs.v13i1.3656.
- Jerlinder, K., Danermark, B., & Gill, P. (2010). Swedish Primary-school Teachers' Attitudes to Inclusion the Case of PE and Pupils with Physical Disabilities. *European Journal of Special Needs Education*, 25(1), 45-57. Doi: 10.1080/08856250903450830.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kırımoğlu, H., Esentürk, O.K., İlhan, E.L., Yılmaz, A., Kaynak, K. (2016a). İlköğretim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Öğretmenleri ile Beden Eğitimi ve Spor Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engelli Bireylerin Fiziksel Egzersize Katılımlarının Etkilerine Yönelik Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. *Manas Journal of Social Studies*, 5(4), 231-244.
- Kırımoğlu, H., Yılmaz, A., Soyer, A., Beyleroğlu, M., İlhan, E.L. (2016b). Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık: Beden Eğitimi Öğretmen Adayları Üzerine Bir Araştırma. *Niğde University Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 10(1), 80-88.
- Kırımoğlu, H., Filazoğlu G., İlhan, E.L., Öz, A.Ş. (2016c). The Effect of Physical Education and Sports Program on the Positive Growth and Coping Strategies of the Adolescent with Mental Retardation. *SHS Web of Conferences*, 26, 1086, Doi: 10.1051/shsconf/20162601086.
- Kırımoğlu, H. (2017). Development Process of Adapted Physical Activities and Reviewing Attitudinal Levels of Turkish Sports Education Administrators towards Sports Activities for Individuals with Mental Disabilities. *The Sports Journal*, 29, 1-9.
- Kozub, F. M., & Lienert, C. (2003). Attitudes Toward Teaching Children With Disabilities: Review of Literature and Research Paradigm. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 20(4), 323-346.

- Kwon, H. (2005). Inclusion in South Korea: The Current Situation and Future Directions. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52(1), 59-68. Doi:10.1080/10349120500071910.
- Lieberman, L. J., Houston-Wilson, C., & Kozub, F. M. (2002). Perceived Barriers to Including Students with Visual Impairments in General Physical Education. *Adapted Physical Activity Quarterly*. Doi: 10.1123/apaq.19.3.364.
- Martin, K., & Kudlacek, M. (2010). Attitudes of Pre-service Teachers in an Australian University towards Inclusion of Students with Physical Disabilities in General Physical Education Programs. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 3(1), 30-48.
- Meegan, S., & MacPhail, A. (2006). Irish Physical Educators' Attitude toward Teaching Students with Special Educational Needs. *European Physical Education Review*, 12(1), 75-97. Doi: : 10.1177/1356336X06060213.
- Orakci, S., Aktan, O., Toraman, Ç., & Çevik, H. (2016). The Influence of Gender and Special Education Training on Attitudes Towards Inclusion. *International Journal of Instruction*, 9(2), 107-122. Doi: 10.12973/iji.2016.928a.
- Özer, D., Nalbant, S., Ağlamış, E., Baran, F., Kaya Samut, P., Aktop, A., & Hutzler, Y. (2013). Physical Education Teachers' Attitudes towards Children with Intellectual Disability: the Impact of Time in Service, Gender, and Previous Acquaintance. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57(11), 1001-1013. Doi: 10.1111/j.1365-2788.2012.01596.x.
- Öztürk, H., & Abakay, U. (2014). Research of Attitudes of the Students Studying in Schools of Physical Education and Sport toward Disabled Kids. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(3), 66-68. Doi: 10.15314/TJSE.201439683.
- Rizzo, T. L., & Vispoel, W. P. (1991). Physical Educators' Attributes and Attitudes Toward Teaching Students with Handicaps. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 8(1), 4-11. Doi: 10.1123/apaq.8.1.4.
- Rizzo, T. L., & Kirkendall, D. R. (1995). Teaching Students with Mild Disabilities: What Affects Attitudes of Future Physical Educators?. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 12(3), 205-216. Doi:10.1123/apaq.12.3.205.
- Taliaferro, A. R., Hammond, L., & Wyant, K. (2015). Preservice Physical Educators' Self-efficacy Beliefs Toward Inclusion: The Impact of Coursework and Practicum. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 32(1), 49-67. Doi:10.1123/apaq.2013-0112.
- Temel, Z. (2014). Okul Öncesi Eğitimcilerinin Engellilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (18).
- Yılmaz, A., Şentürk, U., Demir E. (2015). Zihinsel Engellilerde Fiziksel Aktiviteye Yönelik Uygulamaların İçerik Analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 312-327.